

prošlost u različitoj meri upotrebljiva. Američki germanista Andreas Haysen zapaža da je na delu pokušaj prevladavanja straha i opasnosti od zaborava uz pomoć strategija javnog i privatnog prisećanja. Okretanje ka sećanju je pokušaj svladavanja nestabilnosti i složenosti okruženja. Zato je instrumentalizacija sećanja, premda globalna, još uvek nacionalna, a ne poslenacionalna.

Nacionalnu stranu sećanja u hladnom ratu potiskivao je antifašizam. Premda oslabljena, zajednička antifašistička usmerenost još uvek je važna osnova današnjeg evropskog identiteta. Ali posle 1989. slom hladnoratovske istorije, naročito u Jugoistočnoj Evropi relativisao je antifašizam, podstičući šovinizam i vraćanje nacionalnoj prošlosti. Išlo se čak dotle da su u ime patriotizma iznova vrednovani fašizam i kvislinzi (debate oko Antoaneskua, Hortija, Nedića, Vlasova, Pavelića i njihove rehabilitacije). Naporedo sa konzervativnom revizijom sećanja teče i pokušaj ujednačavanja viđenja istorije posredstvom novih zajedničkih jezgara koje nameće Evropska Unija preko različitih nevladinih organizacija i međunarodnih univerziteta, donacija, stipendija i sl. Tako je stvorena protivrečna situacija u kojoj rehabilitacija lokalnih fašizama teče naporedo sa gušenjem nacionalizma odozgo i zaštitom manjina. Drugim rečima fragmentizacija istorijskog sećanja prati globalizaciju. Globalizacija nije skup nenameravanih društvenih promena već je u njoj vidljivo svesno usmeravanje. Doduše, nema jednog jasno prepoznatljivog subjekta promena, kao npr. revolucionarne partije, već deluju brojni akteri, a njihovi svesni međuodnosi stvaraju novu strukturu društva i mišljenja. Novi sklopovi traže izmenu istorijskog sećanja. Novi odnos prema prošlosti važan je za subjekte globalizacije jer treba da olakša njen tok. Svaka ideologija traži vlastite tačke oslonca u prošlosti koje proglašava za autentični početak, a nova idejna uporišta preuznose se u osmišljavanju novih vizija razvoja.

Službena prerada prošlosti na planu unutrašnje i spoljne politike imala je važnu, a katkad i aktivnu samostalnu ulogu u drugoj polovini 20. veka. U Evropi, pogotovo, neprekinuta aktuelnost fašizma pokazuje koliko je odnos prema njemu, trajno i neraskidivo utkan u pravdanje interesa i identitet širih grupa. Sećanje na fašizam učvršćivalo je i integrisalo režime na istoku i zapadu Evrope. Antifašizam je jačao i nacionalnu solidarnost jer su u njemu učestvovali pripadnici raznih klasa. Ali, fašizam i Drugi svetski rat su evropska društva i delili, jer je sa ratom protiv fašizma tekla i borba između različitih ideologija. Svaka država je 1945. nastojala da se svrsta na stranu pobednika. Trebalo je ograditi se od fašizma bez obzira da li mu je pružan otpor, ili se prema njemu bilo ravnodušno ili se, pak, sarađivalo sa okupatorom. Zato su pojedinci u svim zemljama gradili racionalizaciju vlastitog ponašanja. A države su to činile na planu spoljne i unutrašnje politike. Trebalo je očuvati prestiž u svetu i obezbediti unutrašnju sigurnost. Tako nastaju ideološki obrasci objašnjenja pokriveni formulama: oslobađanje od fašizma, novi početak, nulti čas i sl. Odmah posle poraza fašizma zapadni liberalizam i sovjetski marksizam slagali su se u poricanju nacionalizma. Na jednoj strani bila je klasna solidarnost, a na drugoj liberalni individualizam koji je u obliku ustavnog patriotizma bio antiteza nacionalizmu. Što je hladni rat više jačao, to se antifašizam istoka i zapada Evrope počeo sve više razlikovati. Izmenjena vizija aktuelnog neprijatelja menjala je i viđenje prošlosti. Antifašizam na Istoku sve više je isticao antikapitalizam, a antitotalitarizam na Zapadu, na sličan način, podvlačio je antikomunizam. Dakle, fašistička prošlost pođednako je pravdala antikapitalizam i antikomunizam (Larsen 1998, p. 1786-1787). Dugo je antifašizam bio aktivno idejno jezgro pravdanja politike leve, bar u meri u kojoj je to bio antitotalitarizam kod desnice. Fašizam je bio alternativa liberalnoj demokratiji, pa je